

Franja Petrinović

GRAĐANIN UKLETOG SVETA

Iščezavaju predmeti, prizori, ljudi, ostaju tek senke samo, blede naznake postojanja, hirovito poigravanje svetla i tame, varljive uspomene, nedorečena prisećanja i šturi iluzionistički delovi nevešto montirane istine. Više no ikad vreme je zaborava i više no ikad smo u svetu zaborava. I to nije ništa novo. Kao što nema ničeg novog u činjenici da ljudi nestaju. Ono što deluje obespokojavajuće, ono što začuduje i zaprepašćuje jeste uništavanje tragova, brisanje bilo kakvih naznaka i obeležja postojanja. Ko je danas siguran da može na bilo koji način obeležiti svet svojim prisustvom i ko nije u strahu da više nema nikog ko bi na pouzdan, ili nepouzdan, način svedočio o našem postojanju, o našem boravku?

Da li nam je savest mirna i da li čista srca možemo posmatrati civilizacijski krah, bez sumnje i nade, bez suza i smeha? To je samo jedno od mnogih pitanja koja pritiskaju, poput teškog vodeničnog kamena, prozu sveta, kao i pitanje o pobuni i otporu prema svetu kakav je dat i kakav postoji. Piscu ne preostaje ništa drugo nego sumnja (*pesništvo je sumnja, ideologija je odsustvo sumnje*), a njegovo stvaranje jeste uvek izraz pobune usamljenika.

I tako se sa tih nekoliko rečenica ispisanih gotovo u magnovenju već naziru obrisi pisca sa kojim sam, dve do tri decenije unazad, proveo dosta vremena u nekoj vrsti neprekidnog, imaginarnog, dijalogu, dijalogu koji ne prestaje da traje ni danas, jer više no ikada postoji jedna vrsta pometnje i konfuzije, i više no ikada je potrebna ona vrsta hrabrosti i otpora protiv inertnih navika u mišljenju, protiv bolesti opštih mesta, protiv vulgarnog osećanja i poimanja sveta (*dubrišta opštih mesta*) i banalnosti i gluposti koje su *neuništive kao plastične boce*. Osim čitanja, čitanja po srodstvu i predanosti, nisam odoleo a da za tih proteklih godina ne pokušam da napišem nekolike rečenice o Danilu Kišu, majstoru magičnih parabola o stanju sveta, ingenioznom tvorcu poetoloških parabola, opsesivnom katalogizatoru mora i užasa našeg vremena, *nepotkupljivom svedoku i strogom arhivaru*.

Vredelo je pokušavati, ali uvek je sve to napisano delovalo odveć mucavo, bledo i neuverljivo, patetično, kao kakav register preglomaznih i suvišnih reči, kao nekač obrnuti i smešni crtež, kao nekakvo šaranje po slici jednostavnosti i jasnoće, kao kvarenje one bolne strogosti, konciznosti, vitke i elegantne rečenice, kao uništavanje amalgama jednostavnosti pisanja. Ono što je mnogo važnije od tog pokušaja pisanja jeste činjenica da se i ja *katkad osećam kao siroče i imam potrebu da se vežem za nekoga, da kažem da ni ja nisam rođen iz morske pene, nego da iza mene стоји takođe iskustvo, da su to moji učitelji, da imam učitelja*. Dakle, na tegobnom putu spoznaje sveta, otkrivanja svega onoga šta literatura jeste i šta može biti, Danilo Kiš je bez ikakve sumnje bio i ostao jedan od najpouzdanijih vodiča, onaj ko se bolje, brže, sa dubokom predanošću, kreće po razvalinama, onaj ko u svetu razmišljanja i svetu zaborava pažljivo i sigurno osvetljava pojedine delove dajući im smisao koji je davno nestao, onaj koji, uprkos hiljadama razloga za odustajući im smisao koji je davno nestao,

janje, nikada ne odustaje od potrage, nalik kakvom arheologu, koji od malene koščice, ili početnog traga, uspeva rekonstruisati potpuni izgled životinje ili predela.

Tokom tih nekoliko decenija dugog dijaloga, dijaloga po čitanju, ili tokom mojih književnih vratolomija, uspeha i neuspeha, da nešto opišem i imenujem, a imao sam utisak da smo se sreli, da smo se davno upoznali, da smo zajednički život davno preživeli, kako je zapisao Borislav Pekić o Danilu Kišu, nametala su se pojedina pitanja (književnost uvek postavlja pitanja), sa većom ili manjom važnošću, u zavisnosti od mena okruženja ili od mape čitanja i pisanja. A bivalo ih je mnogo, kao što ih danas biva sve više. I uvek je za svog čitaoca, ne možda onakvog kakvog je on želeo ili sanjao (*čitalac mojih knjiga biće neko ko je već čitao Bibliju, Homera, Ovidija, Dantea, Rablea, Tolstoja...*) ali u svakom slučaju prilježnog, delo Danila Kiša pružalo neku vrstu uputstva, ne možda konačnog odgovora, ali onaj putokaz u trenucima kada se vrlo brzo smrkne i kada se nalazimo izgubljeni u svetu nepouzdanosti i privida.

Onaj ko je bivao usamljen i očajan od samoće, kao pisac pred praznom hartijom, onaj ko je bivao privrženik trajne upitanosti, mogao je za trenutak, bar za trenutak neke omamljujuće iluzije, shvatati da na tom putu očaja besmisla, kada se pokušava dosegnuti taj neki daleki i tek naslučujući smisao, nije sam i ne biva sam. Ili bar potvrditi ono što tek sluti: da stvaranje jeste uvek izraz usamljenog i pobunjenog čoveka.

Pomišljao sam ponekad kako sam na krivom tragu, kako proza ipak podrazumeva nešto više od onog što sam pokušavao pisati, pomišljam i danas bez obzira na iskustvo, jer me ponekad zbuni halabuka onih koji opisuju avanture, zbuni me halabuka priznanja i klepet kritičarskog govora, ali pouzdano znam, kao što može znati svako ko je čitao Danila Kiša, da proza više ne može opisivati avanture, već da onaj ko želi dokučiti zagonetnost sveta mora prisegnuti avanturi jednog opisivanja. Jer kako je moguće drugačije, nego upravo avanturom jednog opisivanja, i na kakav drugačiji način, opisati tu dugu i mučnu, nadistorijsku, metafizičku dramu ljudskog postojanja, nego imenovanjem stvari, katalogiziranjem stvari i predmeta, njihovim izdvajanjem po logici proze. Zato pisanje i nije ništa drugo do imenovanje stvari.

Često ističući da mu pred pometnjom i bezumljem sveta savest nije mirna, Kiš kao da je želeo da upozori da pisac mora posedovati onu vrstu otpora prema geometrijskoj zacrtanosti sveta, da na jasan način mora potvrditi vlastitu vokaciju borba za prostor slobode duha i slobode literature. I dok se umnožavaju kreštavi glasovi mnogočlanog prozognog simuliranja meni preostaje da ponekad u tom moru koječega podignem spasonosni pogled ka svetioniku, samo da bih mogao nastaviti plovidbu.

Kažu, rečima časnih i pouzdanih svedoka, da je Kiš jednom rekao kako žali što nikada neće postati pisac džepnih izdanja, što bi ga učinilo finansijski bezbrižnim. Na pitanje, šta bi radio da zgrne milione, Kiš je odgovorio da bi sedeо ispred »Kupole«, pio kurvoazje, pušio goloaz i gledao svet. Pa to i sada radiš, rekli su mu. Kada imam novaca, da, ali ni onda bezbrižno, glasio je odgovor. Posmatrajući svet mene sada već hvata panika.

Uvidevši hrabro i lucidno nesavršenstvo sveta bar smo stvorili svoj sopstveni svet, svoj zamak, kao dokaz lucidnosti i hrabrosti, zamak koji će u svojoj efemernosti

ipak stajati na licu zemlje kao pokušaj ispravke, zapisao je Kiš povodom poezije Marije Čudine. Možda je i to jedan od nepobitnih dokaza da književnost ne može menjati svet, ali i uverenje da je svetu i te kako potrebna književnost i popravka.

Zapisano je da junake proze Danila Kiša prepoznajemo po unutrašnjem moralnom stavu, kao uspravljene i probuđene građane ukletog sveta. Kažu da većina pisaca liči na svoje junake. Danilo Kiš je i danas uspravljeni i probuđeni pisac i rafinirani građanin ovog ukletog sveta.